

До Спеціалізованої вченої ради Д 41.086.04
Національного університету «Одеська юридична академія»
65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата юридичних наук, доцента
Кравець Ірини Мирославівни на дисертацію
Сулейманової Сусанни Рефатівни
на тему: «Правові обмеження використання іноземної валюти у
господарському обігу в Україні»,
подану на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук за спеціальністю
12.00.04 – господарське право; господарсько-процесуальне право

Актуальність дослідження

У сучасних умовах господарювання в Україні, особливо за розвитку інтеграційних процесів нашої держави до Європейського Союзу, значно збільшується участь в структурі господарювання України нерезидентів, які у взаємовідносинах з резидентами часто використовують іноземну валюту. З огляду на вищезазначене, необхідність дослідження загальної характеристики іноземної валюти як платіжного засобу та правових обмежень використання іноземної валюти у господарському обігу в Україні не викликає сумніву.

У господарсько-правовій доктрині окремі питання, пов'язані з визначенням, особливостями регулювання, ознаками та обмеженнями валютних операцій досліджувалися у працях багатьох учених, серед яких: С. Я. Боринець, Л. К. Воронова, О. М. Горбунов, В. В. Добровольська, А. В. Д'яченко, Ж. В. Завальна, Є. В. Карманов, Л. А. Лунц, І. Є. Криницький, М. П. Кучерявенко, С. К. Осіпов, Н. Ю. Пришва, О. П. Подцерковний, В. П. Попелюк, С. М. Половко, М. І. Савлук, О. Є. Северин, М. В. Сліпченко, О. С. Шевчик, Т. С. Шемет та ін., проте безперечною є необхідність комплексного аналізу правових обмежень використання саме іноземної валюти у господарському обігу в Україні.

Обіг, застосування та обмеження іноземної валюти на території нашої

держави регулюється значною кількістю нормативно-правових актів різної юридичної сили, положення яких інколи є суперечливими та нечіткими.

Про практичну та наукову актуальність кандидатської дисертації Сулейманової С.Р. свідчить також те, що дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної програми Національного університету «Одеська юридична академія» «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» (державний реєстраційний номер 011U0006H) на 2011–2015 рр. та «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» (державний реєстраційний номер 0116U001842) на 2016–2020 рр. Тема дисертаційної роботи є складовою частиною наукових досліджень кафедри господарського права і процесу та науково-дослідної теми кафедри «Організаційно-правовий механізм реалізації експортного потенціалу України на інноваційних засадах» (державний реєстраційний номер 011511002496).

Новизна результатів наукового дослідження

Наукова новизна одержаних результатів визначається, насамперед тим, що дисертаційна робота Сулейманової С. Р. є першим в юридичній науці комплексним дослідженням господарсько-правових основ обмежень валютних операцій, на підставі якого одержано результати, що мають наукову новизну та практичну значимість.

Особливої підтримки заслуговують науково-практичні положення, що вперше обґрунтовані у господарсько-правовій науці, зокрема, обґрунтування потреби запровадження критеріїв спрощеної процедури проведення валютних операцій за допомогою електронних інформаційних технологій шляхом встановлення відповідних систем електронного сервісу (процесингу, банкінгу, еквайрингу тощо) з метою пришвидшення виконання валютних контрактів, що узгоджується із потребами функціонування світового валютного ринку (с. 9).

Видається корисним для науки господарського права удосконалене авторкою визначення поняття валютообігу у сфері господарювання як певного самостійного виду господарсько-торгівельних, обмінних та інших операцій, змістом яких є розрахунки, платежі, обмеження та інші дії щодо іноземної валюти з метою ефективного використання основних інструментів валютного регулювання, покриття дефіциту платіжного балансу та забезпечення внутрішнього валютного банкотного обігу в країні (с. 10).

До здобутків дисертантки слід віднести удосконалення класифікації валютних обмежень за різними критеріями, зокрема, за часом – короткострокові (до 3-х місяців), середньострокові (від 3-х місяців до одного року) та довгострокові (більше 1 року); за об'єктом – обмеження щодо інвестицій, обмеження щодо валютної виручки, обмеження щодо нерухомості тощо; за порядком застосування – обмеження щодо переказу, обмеження щодо розрахункових операцій, обмеження щодо кредитних операцій, обмеження щодо ввезення/вивозу, обмеження щодо обміну; за суб'єктним складом – обмеження щодо банків та інших фінансових установ та обмеження щодо юридичних і фізичних осіб – резидентів і нерезидентів; за сферою застосування – обмеження, які пов'язані з підприємництвом, й обмеження, які з ним не пов'язані; за формою розрахунків – обмеження стосовно готівкових розрахунків, обмеження стосовно безготівкових розрахунків та обмеження стосовно кореспондентських розрахунків (с. 10, 92).

Важливими для господарсько-правової науки є положення, що отримали подальший розвиток, зокрема, визначення шість періодів запровадження валютних обмежень з боку Національного Банку України (далі – НБУ) (с. 11–13) та положення щодо розвитку розвитку національного валютного контролю і валютного законодавства загалом у руслі його адаптації до відповідного законодавства Європейського Союзу, поступового приведення нормативних актів України до європейських стандартів з урахуванням національних особливостей, наприклад, запровадження чотирьох етапів валютної лібералізації на підставі директиви ЄС 88/361 (с. 13).

Обґрунтованою видається здійснена авторкою класифікація рахунків в іноземній валюті за такими підставами:

- за способом і порядком використання рахунки в іноземній валюті поділяються на поточні (розрахункові), депозитні та кореспондентські;

- за підставами виникнення – ті, які відкриваються на підставі договорів, наприклад, угоди про розподіл продукції, й ті, які відкриваються на позадоговірній основі;

- залежно від мети – іноземні рахунки, які опосередковують комерційну діяльність (підприємництво), й ті, які опосередковують некомерційну діяльність (діяльність лікарів, приватних нотаріусів, адвокатів, аудиторів, бухгалтерів, оцінщиків, інженерів тощо);

- за суб'єктним складом – іноземні рахунки, які відкриваються резидентам (фізичним або юридичним особам), і ті, які відкриваються нерезидентам, наприклад, міжнародним фінансовим організаціям відповідно до законодавства України та міжнародних договорів;

- поточні рахунки в іноземній валюті залежно від мети поділяються на ті, які відкриваються для формування статутного капіталу, й ті, які відкриваються для інших завдань і потреб (с. 112).

Дисертанткою вдало здійснена виокремлено види валютного контролю за різними критеріями, зокрема:

- 1) залежно від виду господарської діяльності: валютний контроль у сфері зовнішньоекономічної діяльності; валютний контроль щодо товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності; валютний контроль щодо розрахункових операцій; валютний контроль у сфері інвестиційної діяльності;

- 2) за суб'єктним складом: валютний контроль, який здійснюється Кабінетом Міністрів України та іншими уповноваженими органами; валютний контроль, який здійснюється НБУ, та валютний контроль, який здійснюється агентами валютного контролю;

3) за часом проведення – попередній; поточний (оперативний) та наступний (с. 163).

Отже, отримані теоретичні та практичні висновки стали результатом наукового пошуку, проведеного відповідно до поставленої мети і завдань дослідження. Представлені положення, у сукупності з багатьма іншими, викладеними у дисертаційному дослідженні та авторефераті, становлять наукову новизну роботи та визначають її цінність для науки господарського права.

Достовірність та обґрунтованість результатів дослідження,

Структура дисертаційної роботи Сулейманової С. Р. є логічною, відповідає поставленій меті та завданням дослідження, а виклад його результатів – здійснено на належному науково-методичному рівні. Дисертація оформлена відповідно до вимог, встановлених для дисертаційних робіт.

Наукові положення та рекомендації аргументовані належним чином, є достовірними.

Обґрунтованість та достовірність підготовлених висновків та пропозицій досягається за рахунок дослідження авторкою значної кількості літературних, нормативно-правових джерел, матеріалів судової практики (список використаних джерел містить 281 найменування).

Обґрунтованість та достовірність сформульованих дисертанткою висновків та рекомендацій підтверджується і фактом публікації робіт, присвячених темі дисертаційного дослідження. Зокрема, основні наукові положення дослідження відображені в 5 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях, одна з яких – у зарубіжному періодичному виданні та у 9 опублікованих тезах доповідей на науково-практичних конференціях. Як публікації, так і автореферат дисертації з достатньою повнотою висвітлюють положення поданого на захист дослідження.

Обґрунтованість та достовірність результатів дослідження підтверджується використанням в процесі роботи загальнонаукових та

спеціальних методів: діалектичного, логічного, дедуктивного, системного та догматичного.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів

Практичне та наукове значення дисертаційного дослідження полягає в комплексному системному дослідженні проблематики правових обмежень використання іноземної валюти у господарському обігу в Україні.

Теоретичні висновки, запропоновані у дисертації, можуть стати підґрунтям для подальших наукових досліджень з питань правових обмежень використання іноземної валюти у господарському обігу в Україні.

Практичне значення положень і рекомендацій виконаного дослідження полягає в тому, що вони можуть бути використані у нормотворчій діяльності – для удосконалення чинного законодавства у сфері валютних операцій та їх обмежень; правозастосовній діяльності – при здійсненні контролю і застосуванні господарсько-правової відповідальності у сфері валютних операцій; науково-дослідній роботі – для подальших наукових досліджень проблем обмежень валютних операцій; навчально-методичній роботі – при викладанні господарсько-правових дисциплін, а також при підготовці навчальної літератури для студентів вищих навчальних закладів юридичного та економічного профілю.

Зауваження щодо форми та змісту дисертації

В цілому позитивно оцінюючи дисертаційного дослідження Сулейманової С. Р., слід звернути увагу на положення, що носять дискусійний характер та вимагають додаткової аргументації.

1. Додаткового обґрунтування потребує думка дисертантки щодо співвідношення понять «валюта», «національна валюта» та «іноземна валюта», оскільки в роботі нечіткі положення з цього приводу. Зокрема, на с. 10, 140 авторкою сформульоване поняття «валютні операції у сфері господарювання» як трансакції розрахункового, кредитного,

забезпечувального та іншого характеру, яким притаманна економіко-правова властивість – конвертованість, які виникають на підставі майнових правовідносин та предметом яких є використання та обіг іноземної валюти. Проте, на с. 140 дисертантка визначає, що предметом валютних операцій виступають лише валютні цінності – грошові знаки, коштів на рахунках, платіжні інструменти, цінні папери та їх похідні в іноземній і національній валютах, а також банківські метали. На с. 25 авторка погоджується, що валюта та іноземна валюта співвідносяться як ціле та частка, як рід і вид, як загальне та спеціальне, проте незрозумілою залишається думка дисертантки щодо інших складових поняття «валюта», окрім іноземної валюти.

На с. 18 авторка наголошує на тому, що саме за допомогою конвертації виникає можливість перевести національну валюту в іноземну та використовувати її при здійсненні валютних операцій. Конвертованість у загальному сенсі підвищує статус національної валюти та її привабливість для застосування та виокремлює таку характеристику національної валюти як здатність до обміну, умови і порядок якого встановлюються нормами чинного законодавства. На с. 42 дисертантка робить висновок, що валюта ціни (валюта контракту), валюта платежу, валюта кредиту, валюта погашення кредиту, валюта векселя, валюта клірингу є певними самостійними формами вираження, застосування й використання валюти як національної, так й іноземної.

В той же час, дисертантка визначає, що предметом валютно-розрахункових правовідносин є застосування, обіг, реалізація та обмеження іноземної валюти (с. 95) та об'єктом банківсько-валютних операцій є іноземна валюта (с. 111).

2. Додаткового пояснення потребує визначення дисертанткою місця ліцензування валютних операцій, оскільки на с. 13 авторка зазначає, що валютне ліцензування це специфічний засіб валютних обмежень, на с. 126 вказує, що ліцензування валютних операцій можна розглядати в двох

аспектах: як загальний засіб державного регулювання та як спеціальний, який застосовується виключно НБУ та є **виразом валютних обмежень**, на с. 128 наголошується, що ліцензування валютних операцій можна визначити як **окремий вид валютних обмежень**, процедура й умови якого регламентовані законодавством, назва підрозділу 2.4. Ліцензування валютних операцій **як форма їх обмеження**.

3. У дисертації наголошується, що формування та накопичення резервної валюти є важливим дієвим інструментом фінансово-валютної політики будь-якої країни, за допомогою якого визначається її валютно-грошова, фінансова, банківська, розрахункова, а звідси й економічна ситуація (с. 31). В той же час авторка підкреслює, що резервна валюта має як свої привабливі сторони, так і негативні характеристики, проте у роботі останні не розкриті.

4. У дисертаційному дослідженні Сулейманової С. Р. значна кількість пропозицій до вдосконалення чинного законодавства не доведена до рівня конкретних редакцій статей, зокрема:

а) на с. 49 авторка вказує, що доречним уявляється внесення змін до ГК України щодо визначення обмеження обігу іноземної валюти та щодо засобів протидії незаконним фінансовим господарським валютним операціям у вигляді нормативного закріплення валютних обмежень на тимчасовій або постійній основі, проте не зауважує, які саме валютні обмеження та в якій редакції повинні бути закріплені на рівні Господарського кодексу України;

б) на с. 81 дисертантка справедливо відзначає, що більшість країн на основі визначення переліку платежів по поточних угодах, що закріплені у п. (d) Статті XXX Договору про Міжнародний валютний фонд, сформулювали поняття «поточні операції» у своїх внутрішніх нормативних актах, тому доцільно їх визначити і в законодавстві України, наприклад у Законі України «Про банки і банківську діяльність», проте на жаль, не формулює авторське поняття «поточних операцій» та редакцію відповідних законодавчих змін;

в) на с. 100 Сулейманова С. Р. наголошує, що доцільним є нормативно закріпити право за нотаріусами отримувати відомості про фінансовий стан суб'єкта задля його ідентифікації з переліком відповідних документів, що підтверджують здійснення фінансової діяльності суб'єкта – як поточної, так і минулої, проте, авторка не пропонує переліку таких документів та відповідної редакції норми конкретного законодавчого акта;

г) з огляду на те, що у дисертації доводиться необхідність прийняття єдиного нормативно-правового акта, який містив би в собі загальні засади валютного регулювання як чинника фінансово-правової політики держави, відповідні умови і процедури застосування, обігу й реалізації іноземної валюти на території України, з визначенням відповідних її груп (с. 36, 53, 55, 69), обґрунтованим було б визначення дисертанткою концепції відповідного нормативно-правового акта.

Загальний висновок по дисертації

Наведені зауваження містять дискусійний характер, здебільшого спрямовані на подальше дослідження поставленої проблеми та жодним чином не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження Сулейманової Сусанни Рефатівни.

Слід зазначити, що структура роботи є логічною, відповідає поставленій меті та завданням дослідження, а виклад його результатів – здійснено на належному науково-методичному рівні. Дисертація оформлена відповідно до вимог, встановлених для дисертаційних робіт.

Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації. Публікації в достатній кількості вміщено у наукових фахових виданнях, визначених для оприлюднення положень дисертації.

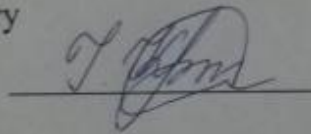
Все це дозволяє зробити висновок про те, що дисертація Сулейманової Сусанни Рефатівни написана на належному теоретичному рівні, має значну наукову і практичну цінність. У дисертації отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують наукове завдання, що

полягає у визначенні правових обмежень використання іноземної валюти у господарському обігу в Україні. Положення, викладені в дисертації, вносять істотний вклад у науку господарського права і в своїй сукупності складають комплексне, завершене і результативне наукове дослідження.

Вищенаведене дає підстави для загального висновку про те, що зміст, оформлення та методологія дисертації на тему: «Правові обмеження використання іноземної валюти у господарському обігу в Україні» повною мірою відповідають вимогам п. 9, 11 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, а її авторка – Сулейманова Сусанна Рефатівна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.04 – господарське право; господарсько-процесуальне право.

Офіційний опонент:

кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри господарського права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

І. М. Кравець

13 квітня 2017 року

Підпис кандидата юридичних наук, доцента І. М. Кравець засвідчую

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ
ВЧЕННИЙ СЕКРЕТАР
КАРАУЛЬНА Н.
13.04.2017

